

Yerbilimlerinin Sorunları

YUSUF TATAR

Karadeniz Teknik Üniversitesi Yerbilimleri Fakültesi, TRABZON

GİRİŞ

Her meslek dalında olduğu gibi, yerbilimleri dalında da başarılı sonuçlara ulaşmanın en önemli iki temel koşulundan biri bilinçli, programlı, düzenli ve sürekli çalışmak; diğeri de toplum çıkarlarını bireysel çıkarların önünde tutan bir özveriye sahip olmaktır. Böyle bir özverinin en sağlıklı ön koşulu ise, hiç şüphesiz, toplumsal eşitlik, ya da diğer deyişle sosyal adalettir.

T.J.K.'nin meslek alanımızdaki sorunlarımızın ortaya konulması, tartışılması ve bunlara çözümler aranması yolundaki çabalarını övgüyle karşıladığımı belirtmek isterim. Bu çabaların olumlu sonuçlar vermesini dilerim.

DOĞRU BELİRLEME

Bir sorunun çözümlenmesi yolunda atılacak ilk ve en önemli adım sorunun doğru olarak belirlenmesidir. Bu belirleme bilimsel ve objektif verilere dayanmalı ve yalnız sorunu ortaya koymakla kalmamalı; nereden ve neden kaynaklandığını da yanıtlayabilmelidir.

Sorunlara çözüm önerileri hazırlanırken de, bunlarla ilgili bütün etkenlerin, özellikle nicel ve nitel açılarından insangücü ve parasal olanakların dikkatle değerlendirilmesi; bu olanakların ülke ve ulus çıkarları doğrultusunda en verimli biçimde kullanma yollarının aranması zorunludur.

Özellikle Türkiye gibi, gelişme süreci içinde bulunan bir ülkede belirli kuruluşların, ya da meslek çevrelerinin sorunlarını, ülkenin diğer sorunlarından soyutlamanın olanaksız olduğu da, sorunlar tartışılırken dikkate alınması ge-

reken önemli bir noktadır. Bu bakımdan yerbilimcilerin sorunları incelenirken, zorunlu olarak başka sorunlara da değinilmiş olacaktır.

Bu yazıda yerbilimleri alanındaki belli başlı sorunlarımızla, bunlardan eğitim alanındaki sorunlarımızın önemli nedenleri, ilerdeki tartışmalara da ışık tutar ümidiyle, özet şeklinde sunulmaya çalışılacaktır.

SORUNLARIMIZIN GRUPLANDIRILMASI

Yerbilimleri alanındaki sorunlarımızı iki ana başlık altında toplayabiliriz. Bunları da kendi içlerinde bazı alt gruplara ayırmak olanaktır. Aşağıdaki gruplandırma bu konuda yapılan bir deneme niteliğindedir.

Eğitimle ilgili sorunlarımız:

Eğitim düzeyinin (kalitesinin) düşük oluşu,
Eğitimde nicelik sorunu.

Çalışma yaşamındaki sorunlarımız:

Öğretim kurumlarında çalışan yerbilimcilerin sorunları,
Devlet sektöründe çalışan yerbilimcilerin sorunları,
Özel sektörde çalışan yerbilimcilerin sorunları,
Kendi hesabına çalışan yerbilimcilerin sorunları,
Yerbilimcilerin örgütlenme sorunları,

Yerbilimleri alanındaki yurt hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde, yerbilimcilerin etkin olabilmek için karşılaştıkları sorunlar.

Bu yazıda özellikle eğitim sorunları üzerinde durulacaktır.

EGİTİMLE İLGİLİ SORUNLARIMIZ

Eğitim Düzeyinin Düşük Oluşu

Eğitimle ilgili sorunlarımız eğitim düzeyinin (niteliğinin) düşük oluşu şeklinde özetlenebilir. Eğitim niteliğinin ne düzeyde olması gerektiğine Kasapoğlu (1976) iyi bir tanımlama getirmiştir. Kasapoğlu'na göre kalkınma çabası içinde olan bir ülke için çağdaş eğitim modeli ve düzeyi, kalkınmış ülkelerdekini kopyası olmamalı; kendi koşullarına en uygun, kalkınma yönündeki gereksinmelerine en iyi biçimde yanıt verebilecek nitelikte olmalıdır.

Kimse bugünkü eğitim düzeyimizin yeterli ve böyle bir tanıma uygun olduğunu ileri süremez ve savunamaz. Gerçekleri olduğu gibi kabul etmek, onlardan kaçmaktan daha yararlıdır. Acı da olsa, eğitim düzeyimizin düşük olduğu bir gerçektir. Bu gerçeğin altında yatan başlıca nedenleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Toplumsal olaylar,
Planlama bozuklukları,
Parasal yetersizlikler,
Bürokratik bozukluklar,
Laboratuvar ve araç-gereç yetersizlikleri,
Yardımcı teknik personel yetersizlikleri,
Türkçe yayın yetersizlikleri,
Yabancı dil öğretimindeki yetersizlik,
Öğretim planlarındaki aksaklıklar,
Öğretici personel sayısının azlığı,

Öğreticilerin, hiç değilse bir bölümünün, özellikle büyük kent dışı üniversitelerimizde, gerekli düzeyde yetişmeden, öğretim görevi üstlenmek durumunda kalmaları,

Üniversitelerimizde, gelecekte öğretim üyesi olacak kimselerin, öğretim bilimi, yani bilgi seçme ve bilgi aktarma yöntemleri (bilimsel deyimlerle didaktik, pedagoji ve eğitim psikolojisi) konusunda, genel olarak yeterince eğitilmemeleri,

Öğreticilerin mesleki uygulama alanlarından, genellikle kopuk oluşları,

Üniversitelerimizde araştırma olanaklarının yetersizliği ve bozukluğu,

Yönetimsel düzensizlikler nedeniyle, öğrencilerin çoğunlukla aşırı yönetim hizmeti yüklenmeleri,

Öğreticilerin maddi güçlükleri,

Orta öğretimdeki yetersizlikler ve eşitsizlikler,

Öğrencilerin, genellikle istemedikleri meslek dalmı seçmek durumunda kalmaları,

Öğrenci gereksinmelerinin yeterli düzeyde karşılanamayışı,

Öğrencilerin çoğunun gelecek kuşkusunu içinde bulunmaları,

Öğrenci sayısının fazlalığı,

Başarısız öğrencileri eleme güçlüğü.

Yüksek öğretimde, esasen diğer nedenlerle düşük olan düzey, son yıllarda daha çok üniversite gençliği arasında

meydana gelen ve maalesef sık sık silâhlı çatışmalara varan toplumsal huzursuzluklar nedeniyle tamamen düşmüş; hattâ yüksek öğretim felce uğramış durumdadır. Fakülteler, yarım yamış uygulayabildikleri programlarla mezun vermektedirler. Bunun ülkemizin geleceği için çok büyük sakıncalar taşıdığı açıktır. Toplumsal huzursuzluklar başlangıçta daha çok üniversitelerde meydana gelmekle birlikte, artık üniversite sorunları, ya da üniversitelerin çözümlenebilecekleri sorunlar olmaktan çıkmış; bir numaralı devlet sorunu durumuna gelmiştir. Bunun tartışması buradaki konumuzun dışındadır. Dileğimiz odur ki, devlet yönetiminde söz sahibi olan siyasal kadrolar, halkın şiddetle özlediği iç barışı, demokratik düzen içinde gerçekleştirilmek için en kısa zamanda işbirliği yapabilsinler.

Türkiye'de her alanda görülen planlama bozukluğu yerbilimleri alanında da; hem eğitim, hem iş yaşamı safhalarında kendini göstermektedir. Ortaya çıkarılan acele ve göstermelik planlar da, genellikle toplum çıkarlarıyla sosyal adalet ilkelerine uymayan, objektif ve bilimsel verilere dayanmayan; daha çok bireysel çıkarlar, ya da bölge çıkarları gözönünde tutularak düşünülmüş sözde planlar olmaktadır. Gerekli planlamalar ve hazırlıklar yapılmadan açılan yüksek öğretim kurumlarını, bu alandaki sayısız örneklerden biri olarak belirtebiliriz. Özellikle jeoloji bölümleri açılırken, yer seçiminde çevrenin doğal jeolojik koşulları çok önemli bir etken olduğu halde, örneğin Trabzon'daki jeoloji bölümü açılırken bu etken yeterince dikkate alınmamıştır.

Parasal yetersizlikler birçok sorunun temel nedeni olarak düşünülebilir. Ancak gerçek yetersizlikle, görünür yetersizlik birbirinden ayrı tutulmalıdır. Türkiye'deki savurganlık, bilgisizce ve sorumsuzca tüketilen kaynaklar, özellikle devlet malına karşı sorumsuz davranma zihniyeti, planlama bozuklukları, sağlam bir işbirliği geleneğinin yokluğundan kaynaklanan tekrarlamalar, gerçekte olduğundan çok daha büyük bir darlık yaratmaktadır.

Türkiye'de bürokrasi de, halen geçen yüzyılın kahtısı niteliğinde, birçok işin akışını yavaşlatan, hattâ tamamen engelleyen bir sed gibi ayakta durmaktadır. Üniversitelerimizin gümrük konusunda, ya da dış ülkelerden yayın satınalma konusunda karşılaştıkları anlamsız engelleri, bu alandaki sayısız örnekler arasından seçerek, burada belirtiriz.

Laboratuvar ve araç-gereç yetersizlikleri de, ilk bakışta esas olarak parasal yetersizliklere bağlanabilir. Ancak bu çok yalın bir açıklama olur. Plansızlık, tekrarlamalar, kullanma ve bakım bilgisi yetersizliği, devlet malına karşı sorumluluk bilincinin zayıflığı gibi etkenler de, en az parasal etken kadar önem taşımaktadır. Örneğin bugünkü aşamada iyi işleyen tek bir izotop jeolojisi laboratuvarı Türkiye'nin gereksinmelerini karşılayabileceği halde K.T.Ü., Hacettepe Üniversitesi ve sanırım M.T.A. Enstitüsü bu konuda, henüz tam başarıya ulaşmamış girişimlerde ve yatırımlarda bulunmuşlardır. Bunun gibi HORA dururken ikinci ve üçüncü bir araştırma gemisinin gerekliliği de tartışılabilir. Hollanda gibi zengin bir ülkenin tek bir ulusal izotop jeolojisi laboratuvarı ile yetinmesini, bir karşılaştırma örneği olarak belirtmekte yarar vardır.

Yardımcı teknik personel sıkıntısı, özellikle araç ve gereçlerin uygun biçimde kullanılması, bakımı ve korunması

için çekilen teknisyen sıkıntısı, Türk ekonomisine samıldığından çok daha pahalıya malolmakta; dolaylı biçimde eğitim niteliğinin düşmesini de sonuçlamaktadır. Teknik personel yetiştirilmesindeki aksaklıklar ve devletin yanlış istihdam politikası yüzünden bu alandaki sıkıntı sürüp gitmektedir.

Yüksek öğretimin diğer dallarında olduğu gibi, yerbilimleri dalında da, niteliğin düşük olmasına sebep durumundaki önemli etkenlerden biri de, Türkçe yayın yetersizliğidir. Ancak son yıllarda bu alanda, özellikle üniversitelerimizin sayısındaki artışa bağlı olan bir ilerleme gözlemlenmektedir. Yalnız kitapların değil, sürekli yayınların da sayısı giderek artmaktadır. Bu alanda, öğrencilere hitabedecek düzeyde ayrı bir sürekli yayına gereksinme olduğunu belirtmekte fayda görüyorum.

Öğrencilerin, yabancı dildeki meslek yayınlarından yararlanabilecek düzeyde, yabancı dil öğrenmeleri konusunda da tam bir plansızlık ve kararsızlık hüküm sürmektedir. Üniversitelerimizin birçoğunda okutulan yabancı dil dersleri bu amaç için yeterli olmamakta; bir bakıma boşa gitmektedir. Bütün üniversite öğrencilerine bu düzeyde yabancı dil öğretme iddiası ise, gerçekten tartışılabilir ve Türkiye'nin gerçeklerine pek uygun görünmeyen bir iddiadır. Öğrenciye hitabedecek düzeydeki sürekli yayınlarla bu alandaki boşluk da önemli ölçüde doldurulabilir.

Öğretim programlarında ve yönetmeliklerdeki aksaklıklar da, diğer olumsuz etkenler ortadan kaldırılamadığından, zorlamalara karşın tam olarak düzeltilememekte; sık sık yapılan değişiklikler bazen sorunları daha da karmaşık duruma getirmektedir.

Kaldı ki, birçok yüksek öğretim kurumunda öğretim programlarını tam olarak uygulayabilmek için yeterli sayıda öğretim elemanı da bulunmamaktadır. Bu alandaki açığı kapatmak için bulunan geçici çözümler de genellikle gereken verimi sağlayamamaktadır.

Özellikle yine bu açığı kapatmak için büyükşehir dışı üniversitelerimizde genç öğretim elemanları, henüz yetişme çabası içindeyken öğretim görevi üstlenmek durumunda kalmaktadırlar. Bu da onların hem yetişmelerini, hem de yetiştirmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Üniversitelerimizde, özellikle teknik dallarda, öğretim üyesi yetiştirmek çırak-usta geleneğine göre yürütülmüştür. İki önemli nedenden ötürü bu gelenek artık eskisi kadar geçerli olamamaktadır. Bunlardan birisi zamanımızda bütün bilim dallarında görülen çok hızlı gelişme; ikincisi de açılan birçok yeni üniversitemizde eski geleneği uygulama olanağının zaten çok zayıf oluşudur. Bu nedenle, gelecekte öğretim üyesi olacak genç elemanlara öğretim bilimi konusunda, yani bilgi seçme ve bilgi aktarma konusunda (bilimsel deyimlerle didaktik, pedagoji, eğitim psikolojisi dallarında) eğitim olanakları sağlamak gerekmektedir.

Bir başka önemli nokta da, üniversitelerle meslek uygulama kuruluşları arasındaki kopukluktur. Bu kopukluk üniversite öğretim üyelerini teorik olmaya, teorik kalmaya itmekte; uygulama kuruluşlarını da öğretim üyelerinin uzun çabalar sonucu elde ettikleri bilgi birikimlerinden yararlanmaktan yoksun bırakmaktadır. Bu kopukluğun, kişi-

sel ya da kurumsal çıkarlar için değil, ülke çıkarları için giderilmesi zorunludur.

Öğretim üyelerimizi teorik olmaya iten bir başka nedenden de, esasen üniversitelerimizdeki araştırma olanaklarının kısıtlılığı ve bozukluğudur.

Bugünkü yönetim düzeninde, binbir güçlükte yetişen öğretim üyelerinin pek çok kıymetli zamanı da yönetim hizmetlerine, kurul toplantılarına ve bu gibi işlere harcanmakta; böylece onlardan kendi uzmanlık dallarında yeterince yararlanılmamaktadır.

Bütün bunların üzerinde, öğretim elemanlarının maddi sıkıntıları da başarıya etki yapan en önemli öğelerden biridir. Maaşının yarısından fazlasını ev kirasına vermek zorunda kalan bir doçentin, maddi sorunlarını çözümlenebilir için, akşamları yatılı lise pansiyonları gibi yerlerde çalışması, herhalde ülke hesabına acı bir olaydır.

Orta öğretimdeki olanak yetersizlikleri ve eşitsizlikleri de, yüksek öğretimi olumsuz yönde etkileyen temel etkenlerden birini oluşturmaktadır.

Bunun dışında bir başka önemli etken de, pek çok öğrencinin üniversiteye girerken, genellikle benimsemediği bir meslek dalını seçmek zorunda kalmasıdır.

Ayrıca öğrencilerin çoğu, yeterli maddi olanaklara da sahip değildir. Devletin çabaları da bu alandaki boşluğu tam olarak dolduramamaktadır.

Öte yandan gelecek kuşkusunu da öğrenciler üzerinde psikolojik bir baskı yaratmaktadır. Mezun olunca iş bulma şansının giderek daraldığını gören; iş bulmak için bilgi ve yetenek dışında bazı kartvizitlerin de gerekli olduğunu işiten gençler, daha öğrenci iken bu toplumsal bozukluğun ağırlığı ile sıkıntılara düşmektedirler.

Birçok öğretim kurumunun, kapasitelerinin üzerinde öğrenci kabul etmeye zorlanmaları ve kabul etmeleri, öğretim düzeyini düşüren bir başka etkidir. Özellikle araziye bağımlı bir öğretim dalı olan yerbilimlerinde bu etken daha da belirgindir.

Yukarıda kısaca açıklanan karmaşanın bir sonucu olarak, başarısız öğrencileri elemek de son derece güçleşmiştir. Bunun öğretim düzeyini sürekli olarak düşürmekle eşanlı olduğu açık ve acı bir gerçektir.

Eğitimde Nicelik Sorunu

Bu sorun bir devlet sorunu, bir planlama sorunudur. Hangi dalda ne kadar sayıda meslek adamı yetiştirilmesi gerektiğini devlet saptar. Ne var ki devlete bu konuda gerçekçi yolları gösterecek olanlar da yerbilimcilerdir. Sayı ne kadar artarsa artsın, eğitim düzeyinin belirli bir değerin altına düşürülmemesi vazgeçilmez amaç olmalıdır.

NELER ÖNERİLEBİLİR?

Sorunların çözümlenmesi genel olarak sorunları yaratan nedenlerin ortadan kaldırılmasına bağlı olduğundan, yukarıdaki açıklamalardan çözüm önerileri de çıkarılabilir. Burada uygulanabilirliğini düşündüğüm birkaç öneriyi vurgulamak isterim:

Sorunlar hiçbir zaman sona ermez; değişik boyutlarda, değişik biçimlerde sürüp gider. Önemli olan bunların toplum mutluluğunu sarsacak ve altından kalkılamayacak boyutlara ulaşmasını engellemektir. Bu süreklilik özelliğinden ötürü, sorunların ilgililere iletilebilmesi ve tartışmalara açık tutulabilmesi için, yazılı bir iletişim organına gerek vardır. T.J.K.'nın yerbilimleri yayınları hakkındaki haber bülteni önerisini daha geniş kapsamlı düşünüp, sorunlar ve görürlere de yer veren bir bülten biçiminde yaşama kavuşturmak gerekir.

Lisans öğrencisi düzeyinde bir sürekli yerbilimleri bilimsel yayın organı çıkarılmalı; mesleksi yenilikler bu dü-

zeyde kesintisiz olarak öğrenciye aktarılmalıdır. Bu dergi ilgili öğrencilere çok ucuz fiyatla verilmelidir.

Üniversitelerimizle meslek uygulama kuruluşları arasındaki kopukluk mutlaka giderilmeli; ülke çıkarlarına uygun biçimde gerekli işbirliği yolları resmen kurulmalıdır.

YARARLANILAN BELGELER

Kasapoğlu, K.E., 1976, Türkiye'de çağdaş düzeyde yerbilimleri eğitim programlarını gerçekleştirebilmek için yapılması gereken ön çalışmalar nelerdir?: Yeryuvarı ve İnsan, 1-4, 67-68.